

QAZAQ UNIVERSITETI

Апталық
1948 жылдың
20 сәуірінен
шыға бастады

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ АПТАЛЫҚ ГАЗЕТ

WWW.FARABI.UNIVERSITY

№22 (1980) 23 МАУСЫМ 2025 ЖЫЛ

Farabi HUB-та бизнес инкубатор ашылды

Farabi HUB инновациялық даму орталығында Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті базасында құрылған TusPark Business Incubator Co. бизнес инкубаторының салтанатты ашылуы өтті.

Оған Tus Holdings Co. (ҚХР) делегациясының мүшелері, университет ғалымдары мен оқытушылар қатысты.

Салтанатты жиында Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев құттықтау сөз сөйлеп, жоба Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауында айтылған міндеттемелерді жүзеге асыруға бағытталғанын жеткізді.

«Бірлескен инкубатор – бұл инновациялық экожүйеге біріктірілген заманауи инфрақұры-

лымдық-ұйымдастырушылық платформа. Оның қызметі стартаптарды қолдау мен дамытуға бағытталады. Басты назар DeepTech, цифрлық, биотехнологиялық, биомедициналық және «жасыл» технологияларға аударылады. Инкубатор ғылыми әзірлемелерді бизнес-шешімдерге айналдырудағы озық халықаралық тәжірибені пайдаланып, инновациялық жобалардың жаһандық нарықтарға шығуына ықпал ететін болады», – деп атап өтті ректор.

Жалғасы 2-бетте

ҚазҰУ QS рейтингінде үздік 166 ЖОО қатарында

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Қазақстан мен Орталық Азия жоғары білімінің көшбасшысы мәртебесін тағы бір мәрте дәлелдеп, QS World University Rankings 2025 халықаралық рейтингінде 166-орынды иеленді.

ҚазҰУ биыл оқытушылар мен студенттер арасындағы байланыс, академиялық бедел мен түлектердің жетекші жұмыс берушілер арасында сұранысқа ие болуы сынды негізгі көрсеткіштер бойынша жоғары нәтиже көрсетті. Халықаралық байланыс саласында да елеулі табыстарға қол жеткізілді. Атап айтқанда университет шетелдік студенттер мен оқытушыларды тарту жұмыстарын жүйелі түрде жалғастырып келеді.

Университет басшысы Жансейіт Түймебаев ҚазҰУ әлемдік рейтингтегі позициясын нығайту және халықаралық ғылыми ынтымақтастықты арттыру мақсатында шетелдің көшбасшы жоғары оқу орындарымен серіктестікті жандандыру қажет екенін жеткізді. Сондай-ақ өз сөзінде ректор QS WUR рейтингінің критерийлері бойынша жұмыс жоспарын құрып, алдағы уақытта нақты шараларды жүзеге асыруды тапсырды.

Инженерлік салада Қытаймен серіктестік нығаяды

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев «Бір белдеу – бір жол» II ғылыми-технологиялық пікір алмасу конференциясының ашылу салтанатына қатысты. Сондай-ақ «Бір белдеу – бір жол» инженерлік өлеуетті нығайту жөніндегі форумда сөз сөйледі.

Халықаралық іс-шараға Қытай Коммунистік партиясы Орталық комитеті тұрақты комитетінің мүшесі, ҚХР мемлекеттік вице-премьері Дин Сюэсян, Сычуань

провинциясы партия комитетінің хатшысы Ван Сяохуэй, Иран Ислам Республикасының вице-президенті Хоссейн Арф, Өзбекстан Республикасының бірінші вице-

премьері Ачилбай Раматов және басқа да бірқатар шетелдік мәртебелі қонақтар – барлығы 100-ден астам мемлекеттен келген 6000-ға жуық адам жиналды.

Жиында инженерлік салада білікті кадрларды даярлау, бірлескен зерттеу платформасын құру, трансшекаралық тәжірибе алмасу және инженерлік білім беру стандарттарын әзірлеу мәселелері талқыланды.

Жалғасы 2-бетте

4-бет

Көпшілікті
таңғалдырған
магистрлік
қорғау

5-бет

Арман КУДАБАЙ:
Ясауи –
связующее
звено между
цивилизациями

7-бет

«Мешкей»
романындағы
мезгіл мінезі

ҚазҰУ THE Impact Rankings 2025 рейтингінде ӨЗ ПОЗИЦИЯСЫН САҚТАДЫ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Times Higher Education Impact Rankings 2025 (THE IR) рейтингінде Top 401-600 позициясын сақтап, тұрақты даму саласындағы көшбасшылардың бірі мәртебесін тағы да дәлелдеді.

Биыл университет Тұрақты даму мақсаттары (ТДМ) бойынша бірқатар бағыттарда айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізді. Бұл оқу орнының тұрақты даму стратегиясына беріктігін және жаһандық сын-қатерлерді шешуге қосқан үлесін көрсетеді.

Атап айтқанда ҚазҰУ өткен жылдағыдай ТДМ 2 – «Аштықты жою» және ТДМ 8 – «Лайықты жұмыс және экономикалық өсу» бойынша өз позицияларын сақтап қалды. ТДМ 3 – «Жақсы денсаулық және әл-ауқат» бағыты бойынша айтарлықтай серпіліс жасап, университет 601-800 орыннан 201-300 орынға көтерілді.

Сондай-ақ ТДМ 4 – «Сапалы білім беру» бойынша университет 801-1000-нан 601-800-ге дейін және ТДМ 9 – «Индустрияландыру, инновациялар, ин-

фрақұрылым» бағытында – 401-600-ден 301-400-ге дейін алға ілгеріледі. Көрсеткіштердің жоғарылауы ТДМ 10 – «Теңсіздікті қысқарту» (401-600-ден 301-400-ге дейін өсу) бойынша болды.

ТДМ 11 – «Тұрақты қалалар және елді мекендер» және ТДМ 13 – «Климаттың өзгеруімен күрес» бойынша университет өз позицияларын 401-600 диапозонында сақтап қалды. Университет ТДМ 16 – «Бейбітшілік, әділдік және тиімді институттар» бойынша нәтижені жақсартып, 401-600-ден 301-400 тобына алға жылжыды.

Әлемнің 2000-нан астам университеті бағаланатын бұл рейтинг ҚазҰУ-ға БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттарын іске асырудағы үлесін жаһандық академиялық қауымдастыққа көрсетуге мүмкіндік береді.

Инженерлік салада Қытаймен серіктестік нығаяды

Соңы. Басы 1-бетте

Форум қорытындысы бойынша жоғары оқу орындарының, ғылыми мекемелер мен халықаралық ұйымдардың өкілдері «Бір белдеу – бір жол» инженерлік әлеуетті дамыту жөніндегі өзара түсіністікке қол жеткізу туралы бірлескен консенсус қажатына қол қойды. Онда инженерлік білім беру саласындағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту, бірлескен жобаларды іске асыру, жас ғалымдарды қолдау және

білім мен технологиялармен алмасу үшін ашық платформа-лар құру қарастырылған.

Нұрсұлтан ЖЕКСЕНБАЕВ

Farabi HUB-та бизнес инкубатор ашылды

Соңы. Басы 1-бетте

Шарада Tus Holdings Co., Ltd компаниясының атқарушы президенті Джиншен Чжан сөз сөйлеп, жаңа бірлескен жобаның технологияларды трансферлеу, ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыру және тұрақты бизнес модельдерді құруға тиімді платформа болатынын айтты.

«TusHoldings ғылыми және технологиялық жетістіктерді трансформациялау, стартаптарды инкубаторлау және инновациялық таланттарды дамыту миссиясын орындайды», – деді Джиншен Чжан.

Жаңа бизнес инкубатор

университет және Қытай серіктестері арасындағы ғылыми инновациялық серіктестікті

нығайтатын және кәсіпкерлік бастамаларды қолдайтын маңызды платформа болмақ.

Сингапурмен стратегиялық байланыстың әлеуеті зор

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Сингапур ғылым орталығының делегациясымен кездесті. Тараптар Алматының балалар ғылыми мұражайы жобасын іске асыру негізінде өзара тиімді ынтымақтастықты дамыту жолдарын талқылады.

Оқу орнының басшысы Жансейіт Түймебаев қонақтарды қарсы ала отырып, екіжақты ықпалдастықты нығайтудағы маңызды жетістіктерді атап өтті. 2024 жылы Сингапурдың Қазақстанға салған жалпы инвестициясы 1,7 миллиард АҚШ долларынан асқанын, ал 2023 жылы екі ел арасындағы тауар айналымы 1,8 миллиард АҚШ долларын құрағанын мәлімдеді. Сондай-ақ екі тараптың инвестицияларды қорғау және ынталандыру жөніндегі үкіметаралық келісімді ратификациялауы маңызды екенін айтып өтті. 2024 жылдың мамыр айында Сингапурға ресми сапары кезінде ҚазҰУ ректоры Қазақстан-Сингапур ректорлары форумына қатысты.

Сингапур Ұлттық ғылым академиясының президенті

Лим Тит Мэн өз кезегінде делегация атынан құттықтау сөз сөйлеп, академияның жетістіктеріне тоқталды. Сингапур Ұлттық ғылым академиясы (SNAS) 1967 жылы құрылған. Ол елдің

жетекші ғылыми қоғамдастықтарын біріктіреді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті мен Алматы балалар ғылыми мұражайы арасындағы кездесудің қорытындысы бойынша ғылыми ағарту және STEM-бағыттарды жастар мен балалар арасында танымал ету бойынша стратегиялық әріптестік туралы уағдаластыққа қол жеткізілді. Бұл ынтымақтастық ғылым, білім және мәдениет үшін жаңа қадам болмақ және болашақ ұрпақтың ғылыми әлеуетін дамытуға маңызды үлес қосады.

Гүл БАЯНДИНА

Цифрлық және зияткерлік шеберхана құрылады

ғытталған инфрақұрылымдық білім беру жобасы.

Бұған қосымша инженерлік білім беруді дамытуға, өнеркәсіп секторы үшін білікті мамандар даярлауға, білім алушы жастардың бәсекеге қабілеттілігі мен оқытушылардың біліктілігін арттыруға септігін тигізеді.

Мұнда робототехника, зият-

керлік өндіріс, цифрлық технологиялар және басқа да сабақтас пәндер бағытындағы оқу курстары өткізіледі.

Сонымен қатар онлайн және офлайн дәрістер, семинарлар, шеберлік сағаттары ұйымдастырылады.

Тараптар ғылыми әріптестікті нығайту аясында ортақ инновациялық жобаларды жүзеге

асырып, студенттік стартап жобаларға қолдау көрсетеді.

Айта кетейік, HuiBo цифрлық және зияткерлік шеберха-

насы Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ базасында іске қосылды.

Гүл ҚҰТТЫБЕКҚЫЗЫ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Jiangsu HuiBo Robotics Technology Co. компаниясымен HuiBo цифрлық және зияткерлік шеберханасын құру туралы меморандумға қол қойды.

Екіжақты келісімге «Орталық Азия – Қытай» II семмиті аясында өткен Іскерлік кеңесінің екінші отырысында қол жеткізілді.

Бұл – білім алушылардың, оқытушылар мен ғалымдардың қолданбалы және цифрлық құзыреттіліктерін дамытуға ба-

Су мәселесі жаһандық деңгейде, әсіресе трансшекаралық өзен аудандарында өте өзекті тақырыпқа айналды. Мысалы, Эфиопия, Судан және Мысыр Нилдегі Ренессанс бөгетіне қатысты ондаған жылдар бойы таласады. Оңтүстік және Шығыс Азияда Тибеттен бастау алатын Брахмапутра мен Меконг өзендерінің қайнар көздері төңірегінде дау туындауда. Мұндай қақтығыстар су тапшылығынан емес, оны бірлесіп және әділ басқару тетіктерінің жоқтығынан туындайды.

Орталық Азия «саяси су» тұрғысынан ең осал аймақтардың бірі. Мұнда екі негізгі өзен – Сырдария мен Өмудария бес елдің: Қазақстан, Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан және Түркіменстанның миллиондаған халқына қызмет етеді. Бұл өзендердің ресурстары Тянь-Шань және Памир тауларында (Қырғызстан, Тәжікстан) қалыптасады, бірақ судың негізгі тұтынушылары Өзбекстан, Қазақстан және Түркіменстанның ауыл шаруашылығы. Осылайша кейбір елдер көздерді бақылайды, ал басқалары ағынға тәуелді.

1991 жылы Кеңес Одағының ыдырауымен орталықтандырылған су шаруашылығы жүйесі жойылды. Жоғарғы елдер (Қырғызстан мен Тәжікстан) өздерін энергиямен қамтамасыз ету үшін, әсіресе қыста, су электр станцияларын сала бастады. Бірақ бұл вегетациялық кезеңде, егістіктерді суару ерекше маңызды болған кезде төменгі елдердің сумен қамтамасыз етілуін бұзады. Өз кезегінде жазда суды қажет ететін төменгі елдер қыс айларында жоғарғы елдерді отынмен қамтамасыз етіп, қаржыландыруға дайын бола бермейді. Соның салдарынан жыл сайын, әсіресе құрғақшылық жылдары қайшылықтар туындайды.

Қазақстан салыстырмалы түрде осал жағдайда. Оның суы Сырдария, Іле, Ертіс және Жайық сияқты жеті трансшекаралық өзеннен келеді. Сонымен қатар ағынды судың едәуір бөлігі елден тыс жерлерде: Қытайда, Қырғызстанда және Өзбекстанда түзіледі. Бұл Қазақстанды көршілерінің шешімдеріне, әсіресе климаттың өзгеруі мен аймақтағы су тұтынудың артуы жағдайында тәуелді етеді.

Іле мен Ертіс өзендері бассейндеріндегі су ресурстарын белсенді түрде игеріп жатқан Қытайдың жағдайы ерекше алаңдатады. Онда салынған суқоймалар мен каналдар Қазақстанның оңтүстік-шығысындағы ең ірі көл – Балқашқа құйылатын ағынды азайтуы мүмкін. Қолайсыз сценарийде аймақ Арал теңізінің кебуіне ұқсас жаңа экологиялық апатқа тап болуы мүмкін.

Су ресурстарына қатысты экологиялық апаттың ең қайғылы мысалдарының бірі – Арал теңізінің құрғауы. Бұл бірегей экосистемінің жоғалудың символы ғана емес, сонымен қатар су ресурстарын ұтымсыз пайдаланудың салдары болатынын айқын көрсетеді. XX ғасырдың ортасында Арал теңізі планетадағы төртінші ірі ішкі теңіз болды, ал оның жағалауы белсенді балық аулау, тұрақты климат және экономикалық өркендеу аймағы болды. Алайда Өмудария мен Сырдария өзендерін суармалы егіншілік қажеттіліктеріне кең көлемде қайта бағыттау нәтижесінде теңіз тез шегіне бастады. Бүгінде оның табанының көп бөлігі биологиялық әртүр-

сете алмаған бірегей қасиеттерді біріктіреді. Ол ерекше мықты – болаттан жүздеген есе күшті, бірақ салмағы жоқ және іс жүзінде мөлдір. Графен электр мен жылуды тамаша өткізеді, бұл оны электроникада, батареяларда, икемді дисплейлерде және сенсорларда

ӘДІСТІҢ МӘНІ НЕДЕ?

Бүгінгі таңда биомассадан алынатын графен экологиялық таза және қолжетімді шикізат. Егер бұрын графен өндірісі қымбат және энергияны қажет ететін процесс болса, соңғы жылдары бұл материалды үгін-

мақтарында жергілікті өндірістің мүмкіндігі.

Осы жолмен алынған графенді мембраналар әртүрлі пішімдерде қолданылады: жоғары гидрофильділігі және реттелетін өткізгіштігі бар графен оксиді құрылымдарынан механикалық қасиеттері жақсартылған төмендетілген графен оксидіне және нанометр деңгейінде судың өтуін басқаруға қабілетті ламинарлы наноқұрылымдарға дейін. Мұндай мембраналар жоғары селективті және судан 99 пайызға дейін тұзды кетіре алады, бұл дәстүрлі полимер аналогтарынан 2-5 есе жоғары өнімділікті қамтамасыз етеді. Сонымен қатар олар сүзу үшін қажетті төмен қысымның арқасында энергияны 30 пайызға дейін үнемдейді, сонымен бірге биологстану деңгейін төмендететін және су тазарту жүйелерінің қызмет ету мерзімін ұзартатын бактерияға қарсы қасиеттерге ие.

Менің зерттеулерім ауылшаруашылық қалдықтарын жоғары технологиялық материалдарға қайта өңдеу, кәдеге жарату әдісі ғана емес, экологиялық трансформацияның толыққанды құралы бола алатынын растайды. Бұрын пайдасыз деп саналғандарды – күріш қауызын, егін қалдықтарын және басқа да биомассаларды пайдалана отырып, біз ең өзекті жаһандық мәселелердің бірі – тұщы судың жетіспеушілігін тиімді шеше алатын келесі ұрпақ наноматериалдарын өндірудің бірегей мүмкіндігін аламыз. Мұндай материалдар, атап айтқанда графенді мембраналар сүзгілеу және тұзсыздандыру жүйелерінде тамаша сипаттамаларды көрсетіп, тұрақты және арзан су тазарту технологияларына жол ашады.

Қазақстан үшін бұл тұжырымдаманың маңызы ерекше. Бір жағынан, еліміздің бай ауылшаруашылығы әлеуеті бар және жыл сайын тиімді өңдеуге болатын тонна биомасса өндіреді. Екінші жағынан, климаттың өзгеруі, мұздықтар ағынының азаюы және суды басқару жүйелеріне қысымның артуы жағдайында жергілікті, қолжетімді және экологиялық таза шешімдерді іздеу өте маңызды.

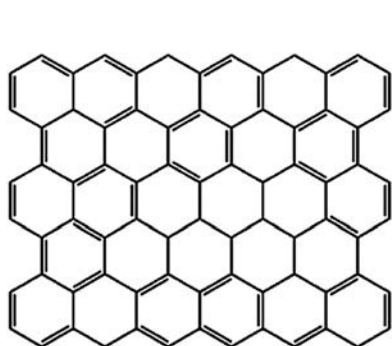
Ауылшаруашылық қалдықтарынан алынған графен материалдарын пайдалану су ресурстарына, әсіресе оңтүстік өңірлер мен халық тығыздығы жоғары агломерацияларға қысымды айтарлықтай төмендетіп қана қоймайды, сондай-ақ қымбат импортқа тәуелді емес суды тазартудың өзіндік технологиялық шешімдерін жасауға мүмкіндік береді. Бұл Қазақстанға жабық экономика, экологиялық жауапкершілік және цифрлық тиімділік қағидаттарын біріктіретін «жасыл» IT-шешімдердің экспорттаушысы ретінде әрекет етуге бірегей мүмкіндік береді.

Осылайша жергілікті шикізатқа негізделген нанотехнология саласындағы ғылыми әзірлемелер экологиялық ғана емес, сонымен қатар экономикалық трансформацияларды – жаңа өндірістерді құрудан бастап, әлемдік жасыл нарықта елдің экспорттық әлеуетін дамытуға дейін ынталандыратын тұрақты өсудің негізі бола алады.

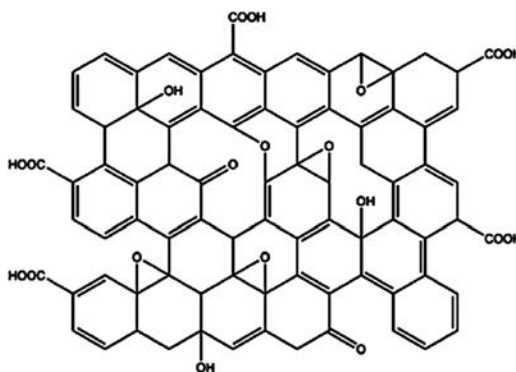
Мақпал СЕЙІТЖАНОВА,
PhD, доцент м.а.

Суды үнемдеу арқылы

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫ ИНФОҚҰРЫЛЫМДЫ ДАМУ ЖАЙЫ

Графен

Графен оксиді

лілік деңгейі өте төмен, шаңды дауылдар, жергілікті халықтың денсаулығына ауыр әсер ететін тұзды шөл – Аралқұмға айналды. Сарапшылардың пікірінше, 2040 жылға қарай республика, әсіресе ресурстарға қысым қауіпсіз шектен асып кеткен оңтүстік және орталық аймақтар өткір су тапшылығына тап болуы мүмкін. Осы сын-қатерлердің аясында сумен жабдықтау саласында инновациялық және экологиялық тұрақты шешімдерді енгізу қажеттілігі айқын. Дәл осы жерде тұзсыздандыру және суды тазарту үшін графенді мембраналар сияқты технологиялар маңызды рөл атқара алады. Олар тұщы және ластанған жерасты сулары сияқты балама су көздерін тиімді пайдаланып қана қоймай, сонымен қатар төмен энергиялық және экономикалық шығындармен жоғары сапалы фильтрацияны қамтамасыз етуге қабілетті. Оның үстіне егер бұл технологиялар ауылшаруашылық қалдықтары сияқты жергілікті биомассаны өңдеуге негізделсе, бұл қалдықтарды кәдеге жаратудан бастап, ауылдық жерлерде жұмыс орындарын құруға дейін қосымша экологиялық және әлеуметтік құндылықты тудырады.

ГРАФЕН ДЕГЕНІМІЗ НЕ ЖӘНЕ ОЛ НЕГЕ МАҢЫЗДЫ?

Графен – алтыбұрышты тор түрінде қосылған көміртегі атомдарының бір қабатынан тұратын екі өлшемді құрылым. Жоғары жылу өткізгіштік, икемділік және молекулалық селективтілік қасиеттерінің бірегей үйлесімі арқасында графен XXI ғасырдың ең перспективалы материалдарының бірі болып саналады.

Графен маңызды, өйткені ол бұрын ешбір материал көр-

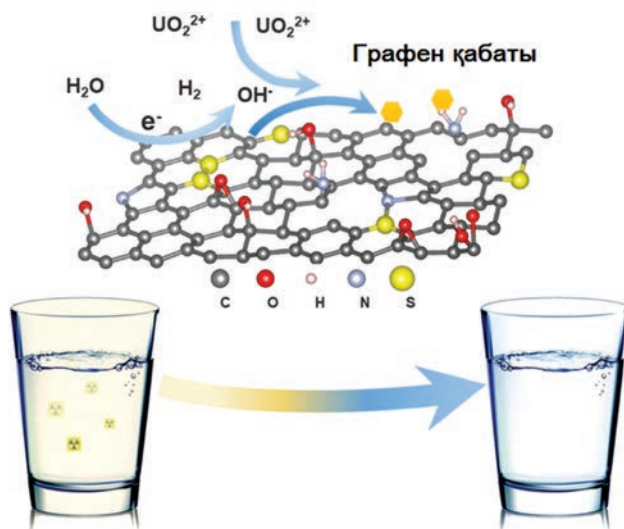
қолдануға тамаша үміткер етеді. Оның атомдардың бір қабатты құрылымы ультра жұқа және өте сезімтал құрылымдарды жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар графен суды сүзудің таңғажайып қабілетіне ие: ол тұздар мен ластаушы заттарды сақтай алады, сонымен бірге тек су молекулаларының өтуіне мүмкіндік береді, бұл тұщыландыру және ағынды суларды тазарту перспективаларын ашады. Графенді биомассадан, мысалы, күріш қабығынан, ағаштан немесе тамақ қалдықтарынан алуға болатыны ерекше құндылық. Бұл оны жоғары тиімділікпен ғана емес, сонымен қатар экологиялық тұрақты етеді. Мұның бәрі графенді технологияны түбегейлі өзгертуге және оны таза, ақылды әрі тиімдірек етуге қабілетті болашақ материалына айналдырады.

Менің зерттеуім ауылшаруашылық өнеркәсібінің жанама өнімі болып табылатын күріш қауызынан алынған графенді пайдалана отырып, теңіз бен тұщы суды тұщыландырудың инновациялық технологиясын жасауға бағытталған.

ділер, күріш қабығы, жүгері түйіршіктері, кофе ұнтағы және тіпті тамақ қалдықтары сияқты көміртегі бар қалдықтардан синтездеуге мүмкіндік беретін неғұрлым тұрақты әдістер әзірленді. Бұл тәсіл өнімнің өзіндік құнын төмендетіп қана қоймай, ауылшаруашылық және тұрмыстық қалдықтарды кәдеге жарату мәселесін шешеді.

Биомассадан графен алу процесі шикізаттың оттегісіз (пиролиз) жоғары температурада термиялық ыдырауын, бетінің ауданын ұлғайту үшін кейіннен химиялық немесе термиялық белсендіруді, содан кейін алынған көміртекті материалдың жұқа графен парақтарына қабыршақтануын қамтиды. Нәтиже – су ерітінділерімен тиімді әрекеттесуге қабілетті жоғары меншікті бетінің ауданы мен кеуектілігі бар функционалды материал.

Бұл әдістің артықшылығы – тек органикалық қалдықтарды кәдеге жарату және арзан баға емес, сондай-ақ улы жанама өнімдердің болмауы, сонымен қатар биомассаға бай аймақтарда – мысалы, Қазақстанның ауылшаруашылық ай-

ҚазҰУ-дың академиялық оқу жоспарына сәйкес, барлық факультеттерде білім беру бағытындағы мамандықтар бойынша магистрлік диссертациялар қорғау өтіп жатыр. Соңғы ширек ғасырдай уақыт ішінде университетімізде, оның ішінде тарих факультетінде қаншама жас түлектер магистрлік жұмыстарын қорғап, өмірдің жаңа белестеріне қадам басты. Олардың арасында ғылым жолына түскендері, жоғары білім саласында жемісті еңбек етіп жатқандары қаншама. Сондай қорғаулардың арасында ерекше есте қалатын, ерекше таңғалатын, жұртты елең еткізердей қорғау жұмыстары болып жатады. Сондай қорғау жұмыстарының бірі жақында тарих факультетінде болды.

Тіл – түркі халықтарының ортақ мұрасы

Қазақстан халқы Ассамблеясының 30 жылдығы мерейтойына орай, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің филология факультетінде өткен «Қазақстан – алтын ұя» атты іс-шараның мәні зор. Бұл шара елімізде өмір сүріп жатқан түркі халықтарының өкілдері мен жастарды біріктіріп, өзара мәдени байланыс орнатуға, ұлттар арасындағы татулықты арттыруға үлкен үлес қосты. Іс-шараға Шымкент қаласы мен Сайрам өңірінің Өзбек мәдени орталықтарының өкілдері мен ақындары арнайы шақырылды. Бұл кездесуде тек студенттер мен қонақтар арасындағы пікір алмасу ғана емес, сондай-ақ түрлі ұлттар мен мәдениеттер арасындағы ынтымақтастықты нығайтуға бағытталған маңызды диалог құрылды.

нығайтуға қосылған маңызды қадамдардың бірі.

Кездесуге қатысқан студенттер үшін бұл шара өзбек мәдениеті мен әдебиеті жайлы жаңа ой мен терең білімге жол ашты. Түркітану мамандығының студенттері үшін бұл кездесудің маңызы өте зор. Олар өзбек ақындары мен жазушыларымен тікелей байланыс жасап, сұрақтар қойып, өз ойларын білдіру мүмкіндігіне ие болды. Бұл диалогтың басты ерекшелігі – жастар арасында мәдениетаралық байланыс орнату, олардың өзара түсіністігін арттыру. Өзбек әдебиеті мен тілінің студенттер арасында кеңінен танылуы, сонымен қатар өзбек ақындары мен жазушыларынан туған шығармашылық туындыларды тыңдауы қазақ жастарына терең ой салып, олардың дүниетанымын кеңейтті.

Қазақстанның білім беру жүйесінде түркітану саласының маңызы зор. Бұл бағытта білім алушы жастардың білім қоры мен мәдениетаралық коммуникациясы үнемі кеңеюде. ҚазҰУ-дың филология факультетінде осы бағытта білім алып жатқан студенттер үшін әлемдік мәдениетпен танысу, әртүрлі халықтардың әдебиеті мен тіліне қатысты терең білім алу мүмкіндіктері мол. Өзбек тілі де түркі тілдері қатарында оқытылатын тілдердің бірі болып табылады. Өзбек тілі мен әдебиеті – тек өзбек халқының мәдени мұрасы ғана емес, сонымен қатар қазақ халқының тілі, мәдениеті мен тарихымен тығыз байланыста тұрған құнды қазына.

Түркі халықтарының ортақ мұраларын, әдебиетін, тілін сақтап, оны жастар арасында кеңінен насихаттау – маңызды міндет. Әсіресе түркітану мамандығының студенттері үшін бұл тақырып ерекше қызығушылық тудырады. Түркі халықтарының ортақ шығармашылық дәстүрлерін зерттеу арқылы олар мәдениеттер мен тілдердің байланысын түсінеді, сондай-ақ мәдени әртүрлілікті құрметтеу мен бағалаудағыларын қалыптастырады. Қазақстанның әрбір аймағында, оның ішінде Өзбекстанмен ше-

каралас аймақтарда өмір сүретін қазақ және өзбек халықтары мәдениетінің араласуы мен өзара ықпалдастығының арқасында бұл саланың маңызы артты.

Кездесу барысында өзбек ақындары өз шығармаларын оқыды. Студенттермен жанды байланыс орнатып, жастардың өнер мен әдебиетке деген қызығушылығын оятты. Өзбек ақындарының өлеңдері мен жазушылардың шығармалары арқылы студенттер өзбек халқының ұлттық болмысын, олардың тарихы мен мәдениетін тереңірек түсініп, құрметпен қарауға үйренді.

ҚазҰУ-дағы бұл кездесу жастардың тек білім мен ғылымға ғана емес, сонымен қатар мәдениетаралық қарым-қатынасқа, өзге халықтардың тілі мен мәдениетін құрметтеуге деген қызығушылығын арттырды. Әлемнің түрлі аймақтарынан келген студенттердің университет қабырғасында бір шаңырақ астында білім алу мүмкіндігі – үлкен мүмкіндіктердің бірі. ҚазҰУ өз студенттеріне тек академиялық білім беріп қана қоймай, оларды біртұтас ұлттар мен мәдениеттер арасындағы қарым-қатынастарға бейімдеп, болашақта бұл құндылықтарды сақтауға бағытталған білім мен тәрбие береді.

Қорыта айтқанда, Қазақстан халқының бірлігі мен Ассамблеяның 30 жылдығын атап өту, түркі халықтары арасындағы тіл мен мәдени байланысты нығайту шаралары еліміздің болашағы үшін аса маңызды. Бұл кездесулер мен іс-шаралар жастарға терең біліммен қатар, өзге халықтардың мәдениеті мен тілін құрметтеуді үйретеді. Түркітану мамандығының студенттері үшін бұл іс-шаралар тек білім алу ғана емес, сонымен қатар еліміздің әртүрлі мәдениеттері мен халықтарының бірлігін түсінуге мүмкіндік береді.

Қанат ӘШІРҚҰЛОВ,
Гүлжазира ҚАНАШАЕВА,
Түркітану және тіл теориясы кафедрасының оқытушылары

Көпшілікті таңғалдырған магистрлік қорғау

9 маусым күні тарих факультетінде «Ғылыми-педагогикалық білім беру бағыты» бойынша «7M01602 – Тарих және география» мамандығы магистранттарының қорғауы барысында ерекше қорғау болды деуге болады. Осы мамандықтың 2-курс магистранты Қанат Ескендіровтің «Адамдардың голоцен дәуіріндегі оңтүстік-шығыс Қазақстанның тарихи-географиялық қоныстану аспектілері» атты тақырыбын (ғылыми жетекшісі – т.ғ.к., қауымд. профессор С.Үдербаева) қорғауы кезінде орын алды. Сол күні өз жұмыстарын қорғаған бес магистранттың төртіншісі болып мінбеге көтерілген ізденуші Қ.Ескендіров диссертация тақырыбының өзектілігі мен маңыздылығын, зерттеу жұмысының мақсаты мен міндеттерін, сондай-ақ әр тарау мен тараушалардағы зерттеу сипаттамасын, негізгі ұсынылған тұжырымдарын слайдтар арқылы баяндап шықты. Мемлекеттік комиссия мүшелері тарапынан оның тұжырымдарына қызығушылық артып, көптеген сұрақтар қойылды. Қойылған сұрақтардың бәріне ізденуші тарапынан жақсы жауаптар берілді. Ең бастысы, Қ.Ескендіров диссертация мазмұнын ашатын үш ғылыми мақала жариялап, оның екеуі Scopus базасындағы рецензияланатын ғылыми басылымдарда жарияланыпты. Алғашқы мақала – «Жетісу мен Солтүстік Балқаш өңірінің па-

леолит дәуірін зерттеудегі тың мәдени және технологиялық парадигмалар» деп аталып, «Қазақстан археологиясы» ғылыми журналының 2024 жылғы №4 (26) санында, екінші мақала 2025 жылы Францияда шығатын француз тіліндегі «Антропология» журналында жарияланыпты. Бұл екі басылым да Scopus базасына енеді.

Ал магистранттың үшінші мақаласы халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарында шығыпты. Жетекшісінің айтуынша, магистрант Қ.Ескендіровтің Scopus-тағы үшінші мақаласы таяуда жарық көреді екен. Докторанттардың қолы жете бермейтін мұндай жетістікке магистранттың қол жеткізуі үлкен жаңалық, керемет оқиға болып саналады. Магистранттардың қорғауға шығуы үшін диссертация мазмұнын ашатын бір мақаланың өзі ғылыми басылымдардың бірінде жарияланса жеткілікті екенін ескере келе, біз Қ.Ескендіровтің магистрлік қорғауын ерекше, есте қаларлық қорғау болды деп есептейміз. Осылайша қорғау нәтижесі бойынша мемлекеттік комиссия төрағасының ұсынысымен магистрантқа ең жоғары балл қойылды.

Берекет КӘРІБАЕВ,
Қазақстан тарихы кафедрасының меңгерушісі

Глава государства Касым-Жомарт Токаев поставил задачу придать новый импульс работе по изучению и продвижению идей выдающегося мыслителя Ходжи Ахмеда Ясауи. В настоящее время особенно важно провести тщательный анализ наследия великого философа. Продвижение идей Ходжи Ахмеда Ясауи может стать ключевым фактором в формировании духовно богатой, нравственно устойчивой и социально ответственной молодёжи. Об этом мы говорили с Арманом КУДАБАЕМ, преподавателем факультета журналистики КазНУ им. Аль-Фараби.

– Актуализация исследовательской деятельности в области изучения и популяризации наследия Ходжи Ахмеда Ясауи представляется и в наше время стратегически важным направлением, способствующим не только углублению понимания культурного и духовного наследия Казахстана, но и формированию новых парадигм в воспитании молодого поколения. Ходжа Ахмед Ясауи — великий мыслитель и один из столпов нашей культуры. Его роль в распространении ислама среди тюркских народов была весьма значительной. Как вы оцениваете его деятельность в этом направлении, Арман Актаевич?

– Я думаю, что его понимание намного сложнее. Ясауи у нас в обществе принято представлять только исламским проповедником. А он, к примеру, был и основателем тюркской ветви суфизма, сам был отшельником. Давайте немного углубимся в историю. В 2000 году Туркестан отпраздновал свой официальный 1500-летний юбилей. В июне 2018 года древний город становится административным центром Туркестанской области. 3 марта текущего года Президент Касым-Жомарт Токаев подписал закон «Об особом статусе города Туркестана», который подчёркивает важность сохранения уникального исторического наследия города. И хотя сам город был известен задолго до описываемых событий, являлся оживлённым перекрёстком на маршрутах древнего Великого Шёлкового пути, на протяжении веков был сердцем политической и духовной жизни Казахского ханства и, по некоторым данным тех же историков, насчитывает не менее 3 тысяч лет, всё же непосредственно и тесно его имя связывают с другим выдающимся деятелем — Ходжа Ахмедом Ясауи.

Касым-Жомарт Токаев в ходе заседания Национального курултая, проводившемся в самом городе в 2023 году, высказался тогда так: «Говоря о Туркестане и мавзолее, невозможно не сказать о самом Ходже Ахмеди Ясауи. Это выдающийся мыслитель, один из столпов нашей духовности, который внёс огромный вклад в утверждение ислама во всём тюркском мире. Это показывает непрерывность духовных традиций в Великой степи». И в прошлом, и сейчас глава нашего государства подчёркивал и продолжает подчёркивать важность глубокого исследо-

вания и популяризации трудов мыслителя, а также создания центра или института, целенаправленно занимавшегося ясауиведением.

Но насколько мы действительно знакомы с вкладом великого наставника в историю как нашей страны, так и ог-

Арман КУДАБАЙ:

Ясауи — связующее звено между цивилизациями

ромнейшего региона? Имя Ходжи Ахмеда Ясауи, называемого в народе Хазрет Султан, известно далеко за пределами Казахстана. Поклониться праху выдающегося учителя приезжают паломники из стран Центральной Азии, Турции, России и Ближнего Востока. Но чаще всего у нас самих, на родине самого мыслителя, познания о нём часто ограничиваются формулировками «выдающийся деятель, внёсший огромный вклад в распространение ислама в ЦА». Говорю об этом, так как сам по роду своей деятельности сталкиваюсь с такими представлениями не только у учащейся молодёжи, но нередко и людей постарше. Вопрос же, отчего паломники из столь далеких, и не только тюркских стран приезжают к Мавзолею Ясауи, в наш Туркестан, ставит порой многих в тупик. В связи с этим опасения лидера нашего государства во многом понятны...

– Как труды Ходжи Ахмеда Ясауи влияют на духовную идентичность Казахстана?

– Труды Ясауи играют весомую роль в формировании духовной идентичности Казахстана и всего мира. Ходжа Ахмед Ясауи творил в период, когда ещё молодая религия Ислам только приходила в Великую степь и не всем её жителям, плохо знавшим арабский язык, были до конца понятны новые религиозные каноны. Заслуга великого мыслителя не только в его выдающейся проповеднической деятельности. Ходжа Ахмед определил в целом место и направление дальнейшего духовного и культурного развития тюркских народов в новой исламской цивилизации. При этом удачно синтезировав культурную основу коренных

народов, заново переосмыслив традиционные особенности, по сути, те самые тюркские корни, шаманизма, зороастризма и сделав этим молодую религию гораздо более доступной для понимания простым людям. Он сделал Ислам более близким и понятным для тюрков. В противовес нынешней моде повальной арабизации, как мы говорим нынче, он не отрывался от своих корней.

Учения Ходжи Ахмеда Ясауи, выраженные в «Хикметтах...» пользовались большим успехом среди его многочисленных учеников и последователей, и не только богословов. Среди таковых было много известных имен своего времени — государственных деятелей, учёных, поэтов-суфиев, распространявших его взгляды уже на другие регионы. С юности мыслитель в совершенстве владел, помимо тюркского, арабским и персидским языками, рано начинает изучать восточную поэзию и литературу, однако пишет свои труды на понятном тогдашнему простому народу огузо-кыпчакском диалекте. Так, что его хикметы стали настолько популярны в это время, что в Великой степи они распространялись из рук в руки, из уст в уста. Согласно историческим сведениям, тюркоязычные народы в ту эпоху знакомились с исламом и его канонами через творчество Ходжа Ахмеда Ясауи. Среди наиболее известных его произведений — «Диван-и Хикмет» («Книга мудрости»), «Мират-ул Кулуб» («Зеркало души»), «Пақырнама» («Сказание о бедном»). Главный труд выдающегося проповедника, — это его «Диван-и Хикмет», написанный на кыпчакском диалекте древнетюркского языка. К величайшему сожалению, его подлин-

ник не сохранился и до нас дошли лишь рукописные копии, созданные предположительно в XV-XVI веках, множество раз переписывавшиеся, редактировавшиеся и дополнявшиеся. Ныне эти рукописи хранятся в разных городах, таких как Стамбул, Коканд, Ташкент, Москва, Алматы и Туркестан. Полное издание древнего произведения содержит 149 глав. Тюркоязычные люди и сегодня могут без особого труда прочесть «Хикмет» Ахмеда Ясауи. Ныне это произведение является историческим и духовным достижением и богатством тюркских народов. Не стоит говорить о том, что цели «Диван-и-Хикмет» сводились исключительно к миссионерским. Разумеется, это произведение оказало значительное религиозное воздействие на тюркские народы, но «хикметы» выполняли и другие задачи. К примеру, в текстах можно прочесть призывы к единению народа, укреплению государственности, призывы к честности, справедливости, доброжелательности и терпению... В арабском языке «хикмет» означает «мудрость», «глубокое знание», а кроме того — «справедливое суждение», «понимание». И по мнению, к примеру, исламского мыслителя Аль-Матуриди (имама Матурида), «хикмет — это способность различать правильное и неправильное на истинном пути». Не находите некий отклик в «Словах назидания» Абая?

– Какие проекты, в том числе международные, осуществляет Казахстан для сохранения и популяризации наследия Ясауи?

– В настоящее время особенно важно провести глубокий и всесторонний анализ и переосмысление как имени,

так и наследия великого наставника, проповедника, учёного, поэта, философа и суфийского учителя Ходжи Ахмеда Ясауи. Осознание этого становится более глубоким в периоды, когда общество сталкивается с актуальными проблемами, такими как угроза утраты национальной самобытности, идентичности и культурного достояния. С другой стороны, наследие Ходжа Ахмеда Ясауи может стать тем связующим звеном между различными культурами и цивилизациями, которые нуждаются в новых идеях и методах, а также в готовности к диалогу и сотрудничеству между народами.

В рамках реализации данного направления Казахстаном уже предпринимаются активные шаги. Только на днях в древнем Туркестане прошло открытие Международного симпозиума «Наследие Ясауи в диалоге времен и культур: гуманистические ориентиры и современные вызовы». Как было заявлено его организаторами, в двухдневной конференции принимают участие около 100 ведущих учёных из Казахстана, Азербайджана, Германии, Индии, Ирана, Италии, Кыргызстана, России, США, Таджикистана, Туркменистана, Турции, Узбекистана и Японии. Каждый из исследователей, несомненно, привносит свои уникальные взгляды на наследие Великого мыслителя и осмысливает его влияние на наше современное общество.

– Арман Актаевич, какова значимость формирования интереса к изучению наследия Ходжи Ахмеда Ясауи у молодого поколения Казахстана?

– Необходимо активнее вовлекать учащуюся молодёжь в познание и популяризацию наследия Ходжи Ахмеда Ясауи. Существует распространённое и весьма ложное представление, что всё наиболее важное в сфере духовности можно заимствовать только у арабов. Сегодня, к сожалению, такое я часто слышу из уст молодых людей. Необходимо наглядно иллюстрировать реальный, огромный вклад и неоценимое влияние великого тюркского проповедника на весь Восток, и на весь исламский мир. С другой стороны, нельзя превращать имя великого проповедника в инструмент политики в руках националистически настроенных кругов, что тоже увы не редкость. Мысль и кругозор Ходжи Ахмеда Ясауи намного шире этих рамок. К примеру, наставник уже тогда призывал к единению и добрососедству всех тюрков, всех народов. Его призывы к духовности, нравственности, справедливости, толерантности и милосердию по-прежнему актуальны в мире, сталкиваемом с моральными кризисами и различными конфликтами. Познание и популяризация идей Ходжи Ахмеда Ясауи может стать важным фактором формирования духовно богатой, нравственно устойчивой и социально ответственной молодёжи.

Беседовал
Каиржан ТУРЕЖАНОВ

В современном мире, где экологические проблемы становятся всё более актуальными, важность устойчивого развития и инженерной экологии не вызывает сомнений. Эти области науки и практики тесно взаимосвязаны, поскольку инженерная экология играет ключевую роль в обеспечении экологической устойчивости, минимизации воздействия человека на природу и оптимизации использования природных ресурсов. Однако для успешного решения этих задач необходимо не только наличие соответствующих технологий, но и качественное образование.

Инженерная экология и устойчивость

В условиях роста населения и индустриализации влияние человека на природу усиливается, что ведет к экологическим кризисам и утрате ресурсов. Цели устойчивого развития становятся ключевыми для достижения гармонии между социальными, экономическими и экологическими аспектами жизни. Важную роль в этом играет инженерная экология, которая разрабатывает и внедряет технологии для минимизации воздействия на окружающую среду. Она ориентирована на создание экологически чистых и безопасных решений в энергетике, промышленности и управлении природными ресурсами, включая переработку отходов и использование возобновляе-

мых источников энергии. Инженерная экология тесно связана с экологией, химической инженерией, энергетикой и другими областями. Кафедра ЮНЕСКО по устойчивому развитию КазНУ в рамках реализации ЦУР проводит работу среди обучающихся всех специальностей, внося таким образом свой вклад в достижение этих целей. Одним из таких мероприятий прошел 26 февраля 2025 года в рамках реализации ЦУР 4 ООН «Качественное образование» в КазНУ состоялась открытая лекция, посвященная теме «Основы инженерной экологии». Лекция была организована для студентов образовательной программы «Рес-

торанное дело и гостиничный бизнес» и направлена на повышение их осведомленности о принципах инженерной экологии, а также на знакомство с методами снижения воздействия человеческой деятельности на окружающую среду.

В ходе лекции выступающие осветили основные принципы инженерной экологии, объяснив влияние технических систем на природную среду, а также методы, направленные на снижение негативного воздействия человеческой деятельности. Важно отметить, что лекция не ограничивалась только теоретическими аспектами, но также включала практические примеры и реальные кейсы, что значительно повы-

сило её ценность для студентов.

Одной из главных задач лекции было знакомство студентов с современными технологиями и методами защиты природы, включая принципы очистки воды и воздуха, переработки отходов и рационального использования ресурсов. Для студентов программы «Ресторанное дело и гостиничный бизнес» лекция дала практическое понимание экологических аспектов работы ресторанов и гостиниц. В частности, было рассмотрено, как гостиницы и рестораны могут уменьшать негативное воздействие на окружающую среду. Студенты узнали о таких практиках, как раздельный сбор и переработка отходов, использование экологически чистых упаковок, а также о методах снижения пищевых отходов.

Особое внимание было уделено конкурентным преимуществам эко-ответственного бизнеса. В ходе лекции участники узнали, как внедрение экологических технологий помогает улучшить репутацию заведения и привлечь клиентов, которые ценят экологическую ответственность. Это особенно важно для ресторанной и гостиничной индустрии, где все большее количество клиентов выбирает заведения, придерживающиеся принципов устойчивого развития.

Марал АБДИБАТТАЕВА,
к.т.н., доцент кафедры
ЮНЕСКО по устойчивому
развитию
Гульрайрус БИЖАНОВА,
докторант 1 курса

Производственная практика – ценный опыт

Студент выпускного курса механико-математического факультета специальности «6806105 – Математическое и компьютерное моделирование» Раимжанов Даврон проходил производственную практику в школе-гимназии №13 имени А.Навои, города Шымкент, где занимал должность IT-специалиста.

За время прохождения практики студент зарекомендовал себя как ответственный, инициативный и целеустремленный специалист. Он активно помогал пожилым преподавателям в освоении работы с компьютером, оказывал техническую поддержку, настраивал оборудование в классах информатики. Важным вкладом в образовательный процесс стало создание им веб-сайта с расписанием школы, что значительно упростило доступ учеников к актуальной информации. Кроме того, студент проводил анализ статистики оценок школьников за прошлый и текущий учебный год, сравнивая показатели и выявляя тенденции динамики успеваемости учащихся всех классов. Также, он создал базу данных имущества школы, что привело к большому удобству работы над списком инвентаря школы. В ходе практики Даврон проявил высокую степень ответственности, инициативность и глубокие знания в области математического моделирования, применения IT. Он успешно справлялся с поставленными задачами, проявляя усердие и внимание к деталям.

Производственная практика принесла студенту ценный опыт, позволив ему укрепить свои полученные во время учебы знания и навыки, применить их на практике. Учитывая его активную работу и значительный вклад в деятельность организации, директор школы написал отличную характеристику нашему студенту, что порадовало коллектив кафедры.

Сауле МАУСУМБЕКОВА,
ассоциированный
профессор кафедры МКМ

Современное образование невозможно представить без международного академического обмена и интеграции передовых научных знаний в учебный процесс. В этой связи кафедра молекулярной биологии и генетики факультета биологии и биотехнологии Казахского национального университета имени Аль-Фараби активно сотрудничает с ведущими зарубежными научными центрами, в частности с онкологическим центром Института Густава Русси (Франция).

Роль международного сотрудничества

ной деятельности, он является членом Национального совета по науке и технологиям при Президенте РК, что подчеркивает его значительный вклад в развитие науки и высшего образования в стране. Более того, профессор Сапарбаев является выпускником факультета биологии КазНУ, что делает его сотрудничество с университетом особенно значимым.

С 2020 года профессор Сапарбаев читает лекции в КазНУ в качестве зарубежного приглашенного профессора. Его вклад в образовательный процесс значительно повышает уровень подготовки студентов и докторантов, предоставляя им доступ к актуальным научным данным в области молекулярной биологии и генетики. Под его совместным научным руководством на кафедре успешно защитили докторские диссертации пять докторов философии (PhD), в том числе двое по программе "Абай-Верн". Эта программа, реализуемая при поддержке Министерства образования и науки Казахстана и Посольства Франции, направлена на подготовку высококвалифицированных кадров через обучение и научные исследования в ведущих французских университетах. В рамках данной иници-

иативы одна из наших докторанток, Манапкызы Диана, 21 декабря 2024 года успешно защитила диссертацию на степень PhD в Университете Париж-Сакле, а другая, Аликул Айжан, проходит научную стажировку в лаборатории, руководимой профессором Сапарбаевым.

Сотрудничество с профессором Сапарбаевым не ограничивается образовательной деятельностью. Он активно участвует в качестве кооператора в двух проектах грантового финансирования Министерства высшего образования и науки РК, реализуемых учеными кафедры. В соавторстве с ним опубликованы 13 научных работ в рейтинговых журналах, входящих в базу данных Scopus и Web of Science Core Collection (DNA Repair, PLoS One, Plant Physiology and Biochem-

istry, Biochimie, PeerJ), а также около 10 публикаций в научных журналах, рекомендованных КОКШВО МНВО РК.

Дополнительно сотрудники кафедры участвуют в программе «Болашак – 500 учёных», которая нацелена на повышение научного потенциала Казахстана. Эта инициатива предоставляет возможность ученым и преподавателям пройти стажировку в ведущих мировых университетах и исследовательских центрах, что способствует внедрению инновационных методик преподавания и совершенствованию образовательного процесса по образовательной программе «Генетика» в Казахстане. Таким образом, международное сотрудничество, академическая мобильность и интеграция передовых научных знаний в образовательный процесс – ключевые направления работы нашей кафедры, направленные на достижение Цели устойчивого развития 4 – обеспечение инклюзивного и качественного образования и содействие обучению на протяжении всей жизни.

Жазира ЖУНУСБАЕВА,
к.б.н., доцент кафедры
молекулярной биологии и
генетики

«Мешкей» романындағы мезгіл мінезі

Тәуелсіздік кезеңіндегі қазақ прозасының дамуына үлес қосқан жазушылардың бірі – Тынымбай Нұрмағамбетов. Жазушының қаламынан қазақ әдебиетінің қатарына қосылған үздік шығармалар шықты. Тынымбай Нұрмағамбетовтің «Мешкей» атты романы еліміз тәуелсіздік алған кездегі халықтың тұрмысын, жағдайын, әл-ауқатын суреттейтін көлемді шығарма.

сына қарамайтын арсыз нәрсе екен-ау, марқұмның денесін шығарғанда, жерлегенде өзгелер аһ ұрып күрсініп, жылап-сықтағанда бұл екеуінің қуаныштан көздері оттай жанып жүрді. Қарқылдап күлгілері, жарқылдап сөйлегілері келді», – деп суреттейді. Бұл үзіндіден тек Алыпханның ғана емес, оның әйелі Бифатыманың да өзімшіл мінезін байқауға болады. Оның құрбан айт мейрамына арнап мал алып, оны құрбан айт намазының алдында екі-үш күн бұрын сойып тастауы да оның өзімшіл екенін көрсетеді. Бір істі толық түсінбей тұрып, ойланбай жасаған іс-әрекеттері арқылы зардап шегіп отырады.

«Мешкей» романы жанрлық тұрғыдан алғанда сатиралық романға жатады. Алыпханның образын ашу арқылы қоғамдық мәселелер жайында сөз етеді. Сондай-ақ жазушы бас кейіпкер Алыпханның сауатсыздығын, қоғамдағы болып жатқан оқиғаларды білмейтінін айтып сынайды. Жазушы шығармадағы оқиғаларды шеберлікпен суреттеп отырып жазады. Мысалы, оның асудің шаруасына алаңдап жүретінін, негізгі шаруасын да осымен байланыстырады. Бұл жерде жазушының бас кейіпкері Алыпханның тек тамақты ғана ойлап жүретінін байқауға болады. Сондай-ақ құдалыққа барған кезде Алыпхан ас жайында ғана айтылған әңгімеге қосылып отырады. Алыпханның көп әңгімеге қосылмай отырғанын байқап, маңайындағылар ұнатпай қалады. Оның әңгімеге араласа алмауы оның сауатсыздығынан, еш нәрсенің мәнін түсінбейтін надандығынан екенін айналасындағы адамдар басымда сезген жоқ.

Автор романда бір ғана адам арқылы бір қоғамның бет-бейнесін көрсетіп берген. Жазушы өзінің басты кейіпкерінің психологиясын жан-жақты зерделеп, оны әр қырынан танытып, суреткерлікпен аша білген. Романда Алыпханның әйелі мен балалары өмірде бір мақсатты ғана көздейтін адамдар ретінде көрінеді. Сол кездегі барлық мақсаты материалдық байлыққа қарай ұмтылу болып келеді. Жазушы осы романында Алыпханның мешкей образы арқылы қоғамдағы дүниеқоңыздық, тойымсыздық секілді жаман қасиеттерді сынға алып суреттейді. Оқиға барысында күлкілі эпизодтарды, юморлық тілді өз шығармасында шебер қолдана білген. Қорыта келгенде, Тынымбай Нұрмағамбетовтің «Мешкей» романы сол кездегі қоғам шындығын сатиралық тілмен шынайы суреттеген шығармалардың бірі.

Мирас АМАНГЕЛДІ,
4-курс студенті

Антон Чеховтың «Қысқалық – таланттың қарындасы» дегеніндей, Ғалымбек Елубай өз заманының таланты еді. Әлеуметтік желі жазушысының «Ай жамылған аруақтар», «Бір реткі өлім жазасы», «Кісікііктің махаббаты», «Жүз жетінші көктем», «Су жұтқан іздер» атты әңгімелері қысқа болғанымен, оқырманға тұтас бір роман оқығандай сезім қалдыратын.

Қазір сәнге айналған сөзді қайта қолданғым келмейді, алайда жазушы шығармаларының басым бөлігі экзистенциалды, мистикалық сарында екенін байқаймыз. «Бір реткі өлім жазасы» шығармасы өмір мен өлім кеңістігіндегі ерекше фабулалық желісі бар туынды. Ондағы кейіпкер саны – үшеу. Інісі мен ағасы және Алдияр. Нарратор – інісі. Інісін ұйықтап жатыр деп ойлаған ағасы мен оның досы өзара әңгімелесіп жатқан кезде Алдияр сұмдық бір оқиғаны айтып береді. Қолы қанға боялған қылмыскер тіпті ағасының терзені ашқанын да қаламайды. Себебі қараңғылық қылмыскер үшін тыныштық, ал жарық әлемге қарауға оның беті жоқ. Арақ пен темекінің иісі мұңкіп тұрған кеңістікке мысық кіріп келеді. Мысықтың тамақ сұрап келгені, Алдиярдың бір кесек етті берген кезде оны бір жаллап қойып, қайта тікірейе қараған тойымсыз, ашкөз мысық оның ашуына тиеді. Ол оны қаруымен мыжа қойғанда, түз мысығы Алдиярды тырнап та үлгергенін байқаймыз. Сол кезде әбден масайып, мойнындағы жүкті арқа лап жүруге шыдамы жетпеген қылмыскер бар шындықты жайып салады. Жыларман күйде: «Мені де дәл солай тырнағаныңда, болмаса жол бойы кімнәсіздігіңді айтып ақталып отырғаныңда қиналмас едім», – дейді.

Сол кезде баяндаушы жүрегі су ете қалып, оның шаңырағының астында ағасының серігі ғана емес, қатыгез үкім шығарушы әрі баскесер жөндет отырғанын көреді. Жан баласынан құпия сақтауға тырысқан жөндет бар сырын жайып салады. Жақсы жұмысын тастап, шекаралық өңірге тентіреп келген жас жігіт жан азабынан айырыламын деп, керісінше, соны иеленіп кетеді.

«Үстінде қызғылт тұтқын киімі, көз шарасы тостағандай... ағы – ақ, қарасы – қара... кірпігі жаңа туған бұзаудың кірпігіндей ұзын он сегіз жасар қыздың бет-бейнесі оны бастапқыда әділетсіз саяси жүйенің құрбаны шығар деп ойлайсың. Қылмыстың жынысы болмайды екен ғой-ау!» Иә, бұл рас. Тапсырманы орындау үшін қылмыскер жас қызды үш дөңгелекті арбаға салып, межеге алып келе жатқан кезде баскесер қатты қиналып, діттеген жерге әрең жеткен. Шығарманың басында айтқандай, он сегіз жасар қыз қылмысы

Ешкімнің уақытын ұрламайтын жазушы

сүйемелдеп, жатар орынға жатқызады. Алдиярдың қыз жазалы ма, жоқ әлде, өгей әкесінің қолынан зорлық-зомбылық көрген құрбан екенін түсінбегені немесе түсінгісі келмегенін осы тұста байқадым. Ол өзін ақтап алу үшін өлтірген қыздың жазықсыз екеніне сенгісі келген жоқ.

«Өгей әкесі он сегіз жасар қызды зорлаған шығар» деп ойлады. «Жазықсыз қан» – өзгеден жөбір көріп тұрып, жөдеттің қолынан қаза тапқан он сегіз жасар қыз. Зорлаған әкеге қатыгез үкім жасауға қыздың құқығы бар, ал әділетсіздікпен күресуге тырысқан қызды өлтірген Алдиярдың ше? Осындай жүйеге мойынсұнған қыз өзін бейқам ұстайды. Алдияр болса, керісінше, ол фактіге келіскісі де келмегендей, «өгей әкесін өлтірудің себебі құжатта көрсетілмейді» деп өзін ақтап алғысы келді. Қолын қанға малығаннан кейін оның себебі болған шығар дегенге сенгісі келді. Алдиярды жағымды немесе жағымсыз кейіпкер деп кесіп айта алмайсың, тура жолдан адасқан жас жігіт болмысының қарама-қайшылықтары шығармада шебер берілген.

Әңгіме «үнемді» қолданған сөздік қолданыстарымен, ерекше сюжеттік желісі әрі идеясымен ұнады. Автор Ғалымбек Елубай өзі мойындағандай, шығармада кейбір грамматикалық қателіктер кездеседі. Алайда автор идеяны адресатқа жеткізе алмай немесе шығарма мен сюжетке қатысы жоқ сөздерді қолданып, шығарма шешімін бере алмай қалған жоқ. Автордың жалғыз қателігі – грамматикалық қателер болса, онда оны кешіруге болады деп ойлаймын. «Постмодернизмді біз дұрыс түсінбей қалған сияқтымыз» деп, нағыз постмодернистік бағытта жазылатын шығарманың қандай болатынын Ғалымбек Елубай анық көрсетіп берді.

Фарида РАШИТ,
«Әдебиеттану»
мамандығының
3-курс студенті

Иранда «Тарих-и Рашиди» кітабының жаңа басылымы жарық көрді

Иранның Хамадан қаласындағы Ибн Сина атындағы университеттің профессоры, белгілі ирантанушы доктор Әли Мұхаммади мырзаның Хайдар Дулатидің атақты «Тарих-и Рашиди» атты еңбегін үш томдық нұсқада (толықтырылып түзетілген) жарыққа шығарғаны жөнінде естіп, ғалыммен арнайы әңгімелескен едім. Сол әңгімені бүгін «Qazaq universiteti» газеті оқырмандарының назарына ұсынамыз.

Доктор Әли Мұхаммади:
– 2005 жылдың қыркүйегінде парсы тілі мен ирантану пәндерінен сабақ беру мақсатында Қазақстанға барып, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті мен Абылай хан атындағы Халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінде, сондай-ақ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде дәріс бердім. Сол сапарда Ұлыбританияда (редакциясын Эдвард Денис Росс жасаған) және Иранда (редакциясын Ғаффарифәрд жүргізген) жарық көрген «Тарих-и Рашиди» еңбегімен таныстым. Парсы және ағылшын тілдеріндегі бұл нұсқаларды оқығаннан кейін кітапты ғылыми тұрғыда мұқият әрі нақты редакциялау жұмысы жеткілікті деңгейде атқарылмағанын түсіндім. Осы мәселеге орай, сол жылы парсы тілінде мақала жазып, оны Тегерандағы ғылыми журналдардың бірінде жарияладым. Мақалада «Тарих-и Рашиди» кітабын қайта басып шығару қажеттігін көтеріп, қолжазба нұсқаларды іздеуге бел будым. 2006 жылы Тараз мемлекеттік университетінің шақыруымен Қазақстан

да өткен ғылыми конференцияға қатыстым. Бұл сапарда доктор Ислам Жеменейдің аталған еңбекті Өзбекстан мен Тәжікстанда сақталған екі қолжазба негізінде және Ғаффарифәрдтің баспа нұсқасына сүйене отырып жарыққа шығарғанын көрдім. Бірақ бұл нұсқада да алдыңғы басылымдардың кейбір кемшіліктері мен жаңа қиындықтар кездесетінін аңғардым. Осылайша кітапты ғылыми негізде қайта түзетудің маңыздылығы айқын бола түсті. Бұл менің жұмысқа деген қызығушылығым мен құлшынысымды күшейтті. Иранға оралған соң, ізденісімді жалғастырып, қолжазбалардың 10 нұсқасын Ұлыбритания, Үндістан, Ресей, Өзбекстан, Тәжікстан, Пәкістан және Ираннан жинадым. Түзету жұмыстары 20 жылға созылды. Таяуда, нақты айтқанда 8 маусымда, аталған еңбектің

толықтырылған және ғылыми тұрғыда жаңартылған үш томдық басылымы Ибн Сина университетінің баспасынан жарық көрді. Жаңа басылым мен бұған дейін жарық көрген үш негізгі нұсқаның (ағылшын тіліндегі аударма, Тегерандағы нұсқа және Қазақстанда жарияланған басылым) арасындағы айырмашылықтар жайлы мұнда кеңірек баяндауға мүмкіндік жоқ. Бұл мәселелерді салыстыра зерттеу тарихшылар мен әдебиеттанушылардың еншісінде деп білемін. Кітап үш томнан тұрады: екі томда негізгі және қысқаша тарихи мәтін (1600 бет), үшінші томда – түсініктемелер мен ғылыми ескертулер (900 бет). Бұл соңғы томда қолжазбаларды салыстыру, текстологиялық сараптама және түзету барысында кездескен түйткілдер мен оларды шешу жолдары егжей-тегжейлі көрсетілген. Үмітім – бұл ғылыми еңбек Қазақстандағы тарихшы ғалымдар мен мәдениеттанушылар үшін маңызды дереккөзге айналып, лайықты бағасын алады деп сенемін. Сағди Ширази айтқандай, «Егер Құдайдың ілтипаты түссе, бұл еңбек Қытай галереясы мен мәрмәр өрнектей болады».

Гаухар ОМАРХАНОВА,
шығыстану факультетінің магистранты

Әбу Насыр әл-Фараби - 1155

Адам өмір сүру үшін бір-біріне көмек беретін, бірінің қажетін бірі өтейтін көптеген адамнан құралған орта арқылы ғана жаратылыс болмысына сәйкес кемелдікке қол жеткізе алады.

Студенттер кәсіби оқу тәжірибесінен өтті

География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының «Жерге орналастыру» және «Кадастр» білім беру бағдарламаларының қазақ және орыс бөлімдерінің 1-курс студенттері 26.05.2025 – 07.06.2025 аралығында оқу жоспарына сәйкес кәсіби оқу тәжірибесінен өтті. Олардың жалпы саны – 285 студент.

Оқу тәжірибесінің негізгі мақсаты – студенттердің геодезиялық жұмыстар тәсілдерін тәжірибе жүзінде меңгеру машығын қорытындылау. Сондай-ақ білім алушыларды жер бетінде жүргізілетін барлық топографиялық түсірістер мен инженерлік-геодезиялық жұмыстарды өз бетімен жүргізе білуге үйрету, заманауи геодезиялық аспаптарды жетік меңгеруін қадағалау. Кәсіби оқу тәжірибесі ҚазҰУ аумағында өтті. Бұл практика кезеңіндегі қауіпсіздік ережелері тұрғысынан алғанда дұрыс шешім. Геодезиялық дала іс-тәжірибесі үш кезеңнен тұрады: дайындық, далалық және камералдық. Дайындық кезеңі барысында студенттер топографиялық түсірісті жүргізетін жергілікті жердің жағдайымен танысты. Топографиялық түсіріс жұмыстары кешені жүргізуге арналған геодезиялық аспаптарды далалық жұмыстарға дайындады. Далалық кезеңінде студенттер бағдарлама бойынша жергілікті жердің горизонталдық бұрыштарын теодолит өлшейді. Теодолиттік түсірістің далалық журналын толтырады. Алдын ала дайындалған нивелирлеу трассаларына техникалық нивелирлеу жұмыстарын жүргізеді. Техникалық нивелирлеу далалық

жұмыстарын толтырады. Камералдық жұмыстары оқу орнында, лабораториялық жағдайда өткізіледі. Камералдық кезеңі барысында студенттер берілген жергілікті учаскенің жоспарын жасау үшін қажетті материалдарды өңдеу жұмыстарын жүргізді. Жоспардың масштабына сәйкес, шартты белгілерін дайындады. Таңдалған масштаб бойынша теодолиттік түсіріс жоспары және нивелир профилін сызып, практика бойынша есеп дайындайды. Геодезия пәнінен оқулық, практика бойынша әдістемелік нұсқаулық дайындалған. Кафедра заманауи геодезиялық аспаптармен қамтамасыз етілген. Атап айтқанда: теодолит, электронды тахеометр, нивелир, лазерлік нивелир, нивелир рейкалары мен GPS қабылдағыш бар. Сондай-ақ кафедрада геодезиялық камералдық жұмыстарды жүргізу үшін ArcGis бағдарламалары орнатылған. Қорыта айтқанда, кафедрада студенттердің кәсіби оқу тәжірибесі толық, мазмұнды өтуіне барлық жағдай жасалған.

Таир ДАУЫТҚАНҰЛЫ,
доцент, т.ғ.к.
Жанар ӘЛІМСЕЙІТОВА,
аға оқытушы, т.ғ.к.

ҚҰРЫЛТАЙШЫ: Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректоры Жансейіт ТҮЙМЕБАЕВ	Ақпарат және коммуникациялар департаментінің директоры Қаншайым БАЙДӘУЛЕТ Бас редактор: Гүлнар ЖҰМАБАЙҚЫЗЫ Жауапты хатшы-дизайнер: Талғат КІРШІБАЕВ Тілшілер: Қайыржан ТӨРЕЖАН, Гүлзат НҰРМОЛДАҚЫЗЫ Фототілші: Марат ЖҮНІСБЕКОВ Корректор: Күләш ҚАДЫРБАЕВА	МЕКЕНЖАЙЫ: 050040, Алматы қ., Әл-Фараби даңғылы, 71, ректорат, 3-қабат, №305, 307 бөлме. Байланыс телефоны: 377-33-30, ішкі: 32-27, 32-28, тікелей: 377-31-48. - Электронды мекенжай: kaznugazeta@gmail.com - Газет редакцияның компьютер орталығында теріліп, беттелді. «Everest» баспаханасында басылды. Кезекші редактор: Гүлзат НҰРМОЛДАҚЫЗЫ	Бағасы келісім бойынша. Газетке жазылу индексі: 64787 Таралымы – 2000 - Жарияланған мақаладағы автор пікірі редакцияның көзқарасын білдірмейді. - Редакцияға түскен қолжазба қайтарылмайды, үш компьютерлік беттен асатын материалдар қабылданбайды. «Qazaq universitetine» жарияланған мақала көшіріліп басылса, сілтеме жасалуы міндетті. - Жарнама мәтініне жарнама беруші жауапты.
---	---	---	---

Газет 1994 жылдың 7 ақпанында Қазақстан Республикасының Баспасөз және бұқаралық ақпарат министрлігінде тіркеліп, № 1242 куәлігі берілген